

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müzik Alanında Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler ve Çağdaş Türk Müziğine Etkileri: İdil Biret ve Suna Kan Örneği

Students Who Has Been Sent To Europe Regarding Music Studies in The Early Years of The Republic of Turkey and Their Effect To Modern Turkish Music: Sample of Idil Biret and Suna Kan

Erhan ALPASLAN*
Tülay GÖKDEMİR**

Öz

Sanat dar anlamıyla, duygu ve düşüncelerin farklı biçimlerde dışa vurulması işidir. Her dönemin kendine has o dönemi yansıtan sanat anlayışları var olmuştur. Değişen dünya koşulları içerisinde ise sanatçılar, kendini sorgulama gereği duymuş ve modern sanatlar meydana gelmiştir. 19. yy.da sürecin başını Avrupa çekmiştir. Türkiye'nin çağdaşlaşma yolunda izlediği yol ise Avrupa'dan başta askeri alanda olmak üzere ekonomi, sanat gibi alanlarda yararlanmak olmuştur. Müzik ise toplumların çağdaşlaşma sürecinin kilometre taşı olmuştur. Bu bağlamda Türkiye yurt dışına öğrenciler göndermiş, bu gençler yurda döndükleri zaman çağdaş Türk müziğinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Müzik başta olmak üzere güzel sanatlardaki bu gelişmeler ise; hem yeni Türkiye'yi dünyaya tanıtmada, hem de geleceğin Türkiye'sini şekillendirmede etkili olmuştur. Bu çalışmada Cumhuriyetin ilk yıllarında çağdaş Türk müziğinin gelişimini sağlama konusundaki faaliyetler kapsamında yapılan çalışmaların ortaya konulması ve bu çerçevede rol-model üzerinden bu uygulamaların çağdaş Türk müziğinin gelişimi üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İdil Biret, Suna Kan, Modernizm, Çok Sesli Müzik, Özel Yetenekli Çocuklar, Yurt Dışında Eğitim.

Abstract

Art is a way of expression the emotions and thoughts by different ways in the narrow meaning. Every terms there has been self art types that reflects that term. Under the world changing conditions aktrists needed to make self inquiry and modern arts are occurend. At 19. century Europe was the beginning of the process. Turkey's way for modernizm has been to benefit from Europe foremost on military and then fields like economy and art. Music has been the most important field for modernizm of the societies. Regarding that Turkey sent students to abroad, these student contributed to modern Turkish musics occuring when they return to homeland. Foremost the music field, these improvements at the art has been effective to introduce new Turkey and shaping futures Turkey also. On this study the scope of activities for improving modern Turkish music in the early years of the Republic of Turkey related studies are specified and in this context the effects of these practises on modern Turkish musics improving is investigated via role model.

Keywords: Idil Biret, Suna Kan, Modernizm, Multi Voiced Music, Special Talented Children, Education Abroad.

Giriş

Modernleşme kısaca geleneksel yaşamdan; teknolojik yönden gelişmiş, daha karmaşık bir hayata doğru ilerleme olarak tanımlanabilir (Kaya, 1999: 449). Modernleşme, çoğu toplumda bir gereklilik olarak görülmektedir. Bunun nedeni olarak refah seviyesi yüksek memleketlerin, ekonomik ve sosyal yönlerden halkını tatmin edebilmesi gösterilebilir (Kaya, 1999: 447). 17. yy. bu yönlü gelişmelerin temelini oluşturan Rönesans ve Reform hareketlerinin Avrupa Devletleri açısından tamamlandığı bir dönemdir. Bu dönemde Avrupa, mezhep ve din kavgalarına son vererek, sömürgecilik hareketlerini başlatmış; sanayi, sanat, eğitim alanında ilerlemeler kaydetmiştir (Kodaman, 2005: 152). Osmanlı Devleti ise dünya ekonomisine tarımın yön verdiği dönemlerin önemli imparatorluklarından biri olmuştur. İmparatorluğun altın çağı 17. yy.da Batı'nın bu gelişmelerine kadar devam etmiştir. Batı'da

* Dr.Öğr.Üyesi, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ealpaslan@ksu.edu.tr.

** tulay_gd@hotmail.com

gerçekleşen Sanayi Devrimi neticesinde dünya dengeleri değişmiş, sanayileşen ülkeler dünya siyasetine yön veren ülkeler arasında yerini almaya başlamıştır (Karakas, 2000: s. 766).

Osmanlı Devleti'nin duraklama devrine girmesi ile fetihleri durmuş, gelirleri azalmıştır. Bu dönemden sonra Batı'nın ilerlemelerine yetişmek amacıyla ıslahat hareketleri hız kazanmıştır. Toplumun ileri gelenlerinden ulema sınıfı içerisinde ise bu konuda görüş ayrılıkları oluşmuştur. Bir kesimin görüşünü Batı'yı teknolojik alanda kopya etmek işgal ederken, diğer kesim çarenin eskiye dönüşte olduğunu ileri sürmüştür (Kodaman, 2005: 154). Ulema arasında tartışmalar devam ederken Osmanlı Devleti, modernleşme çabaları doğrultusunda Avrupa'yı tanıyarak teknolojik, askeri, sosyal alanlarda çağın gereklerini yakalamak adına yurt dışına öğrenci göndermeye başlamıştır.

Modernleşme kapsamında Osmanlı Devleti'nde başlayan yurt dışına öğrenci gönderimi uygulaması ve Cumhuriyete yansması

Osmanlı Devleti'nde yurt dışına öğrenci gönderilmesi uygulaması ilk olarak II. Mahmud döneminde hayata geçirilmiştir. Aslında daha önce az sayıda da olsa kişisel çabalarla yurt dışında okuyanlar olmuştur.¹ Fakat devlet politikası olarak uygulaması 1830'da başlamıştır (Erdoğan, 2009: 47; İçke, 2015: 22; Feyzi, 2016: 57). Yurt dışına devlet tarafından ilk gönderilen öğrenciler Abdülatif Efendi, Hüseyin Efendi, Ethem Efendi ve Ahmet Efendi'dir. Bu kişiler Paris'e gönderilmiştir (İçke, 2015: 23; Kırpık, 2015: 12). Askeri eğitimden geçen bu ilk grup, eğitimlerini tamamlayarak yurda dönmüştür. II. Mahmud döneminde yurt dışında eğitim alan gençlerin sayısı 18'i Gayrimüslim, 71'i Müslüman olmak üzere toplam 89 kişidir (İçke, 2015: 23). Yurt dışına çıkan öğrenciler her ne kadar askeri eğitim almak için gönderilmiş olsa da, bu gençler Batı sanat anlayışı ile tanışma olanağı da yakalamıştır (Ayдын, 2013: 3-4).

II. Mahmud döneminde sadece askeri alanda yurt dışına öğrenci gönderilirken, Tanzimat Dönemi'nde gençlerin alacakları eğitim kolları da çeşitlilik kazanmıştır (Yıldırım, 2005: 29). Bu süreçte güzel sanatlar da dâhil toplamda 382 öğrenci yurt dışına çeşitli alanlarda eğitim almak üzere gönderilmiştir. Bu gençler yurda döndükleri zaman önemli görevlere getirilmişlerdir ve yönettikleri kurumları modernize etmede önemli atılımlar gerçekleştirmişlerdir (İçke, 2015: 29). Osmanlı Devleti'nde 19. yy.a kadar toplamda 906 kişi yurt dışında öğrenim görmüştür (İçke, 2015: 32).

19. yy. Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesine neden olan bir süreci beraberinde getirmiştir. Bu süreçte I. Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti yenik çıkmış, Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde Kurtuluş Mücadelesi verilmiş ve yeni bir Türk devleti inşa edilmiştir. Kurulan bu yeni devlet modernleşme yolunda köklü atılımlar gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Milli Hükümet, Osmanlı'dan devreden yurt dışındaki öğrencilerin aynen eğitimlerine devam etmelerini sağlamıştır (Yıldırım, 2005: 49). Bu gençler yurda döndükten sonra, özellikle eğitim sorunlarının çözümü konusunda, çeşitli eğitim kurumlarında öğretim elemanı ihtiyacını kapatmak adına değerlendirilmişlerdir (İçke, 2015: 50-51; Beşkurt, 2006: 67). 1923 yılında yurt dışındaki öğrencilere yenileri eklenmiş, Milli Hükümet de çeşitli alanlarda uzmanlar yetiştirmek için yurt dışına öğrenciler gönderilmeye başlamıştır. Gönderilen öğrencilerin ilk grubunu havacılık konusunda öğrenim görmek üzere İsviçre'ye gönderilen gençler oluşturmuştur (İçke, 2015: 54; Yıldırım, 2005: 52). 1924 yılından itibaren ise öğrenciler yurt dışına sınavla gönderilmeye başlanmıştır. Aynı yıl sınavla seçilen 22 öğrenci; fen bilimleri, sosyal bilimler, güzel sanatlar ve eğitim bilimleri alanlarında; Belçika, Almanya, Fransa ve İsviçre'ye gönderilmiştir (İçke, 2015: 54). Ve devlet

¹ Özellikle Gayrimüslim aileler veya elçilik çalışanları çocuklarını yurt dışında okutmuştur. Bilgi İçin Bkz. Aynur Erdoğan, "Türkiye'de Yurt Dışına Öğrenci Gönderme Olgusunun Sosyolojik Çözümlemesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 47.

bursuyla yurt dışında öğrenim gören öğrencilerin sayısı her geçen yıl artmıştır. Bu gençler yurda döndükleri zaman kendilerine verilen görevleri özveriyle yerine getirmişlerdir. 1926 yılında yurt dışına gönderilecek öğrencilerin lise mezunu olması şartı getirilmiştir. Çünkü yabancı okullar, lise mezunu olmayan gençleri asli öğrenci olarak kabul etmemiştir (Yıldırım, 2005: 55).

1928 yılında devlet bursuyla yurt dışında öğrenci okutma mevzusu hakkında bir kanun hazırlanmıştır. “*Ecnebi Memleketlere Tahsil İçin Gönderilecek Talebe ve Muallimler Hakkında Kanun Projesi*” ile; Dârü-l Fünunun herhangi bir bölümünden mezun olan gençlerin kendi alanlarında iki yıl görev aldıktan sonra ve otuz beş yaşını geçmemek koşuluyla yurt dışına gönderilmesi planlanmıştır (İçke, 2015: 68). Daha sonra 08.04.1929’da 1416 numaralı “*Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun*” çıkarılmıştır. 23 maddeden oluşan bu kanununun bazı maddeleri şöyledir;

- Yabancı memleketlere gönderilecek öğrenciler sınavla seçilecektir.
- Seçilen gençlerin bu eğitimi almasına herhangi bir sağlık engeli olmadığına dair sağlık raporu alması gerekmektedir.
- Sınavı geçerek yurt dışına gönderilmeye hak kazanan öğrencilerden yasa da belirtilen gereklilikleri eksiksiz şekil yerine getireceklerine dair bir taahhüname alınacaktır.
- Sağlık sorunları gibi geçerli bir gerekçesi olmadıkça, her öğrenci belirlenen süre zarfında eğitimini tamamlamakla yükümlüdür. Aksi halde bu öğrenciler geri çağrılacaktır.
- Yurt dışında eğitimini tamamlayan gençler, kendilerine verilen görevi kabul etmelidir. Aksi takdirde öğrenimleri için yapılan masraflar faiziyle kendilerinden tahsil edilecektir (TBMM Zabıt Ceridesi Devre: 3, Cilt: 10, İçtima: 2, 08.04.1929, s. 32-35).

Devletçilik politikaları ile ülke sanayisi geliştirilmeye çalışılırken, bu yasa kapsamında genellikle mühendislik alanlarında öğrenciler çeşitli Avrupa ülkelerine gönderilmiştir (İçke, 2015: 70). Zaten Avrupa’da olan 248 erkek ve 40 kız öğrencinin eğitimlerine devam etmesi de sağlanmıştır. 1930-1931 eğitim-öğretim yılında bu öğrencilere 282 öğrenci daha eklenmiştir (Yıldırım, 2005: 61-62). 1931-1932 eğitim-öğretim yılında yurt dışında 207 erkek, 32 kız öğrenci bulunmuştur. 1933 yılında “*Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü*” kurulmuş ve bu kapsamda meslek okullarının ihtiyacını karşılamak için yurt dışına öğrenciler gönderilmiştir (Yıldırım, 2005: 63). 1932-1933 eğitim öğretim yılında yurt dışında eğitim gören öğrenci sayısı 267’dir (Yıldırım, 2005: 66). Atatürk döneminde toplamda yurt dışına eğitime gönderilenlerin sayısı yaklaşık olarak 700’ü bulmuştur (Yıldırım, 2005: 70).

Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet’in ilk yıllarına modern Batı müziğinin gelişimi

Osmanlı Devleti’nin Batı müziği ile tanışması, 16. yy.da Fransa Kralı I. François’in Kanuni Sultan Süleyman’a bir orkestra göndermesi ile başlamıştır (Gündoğdu, 2016: 43; Güner, 2007: 57). 17. yy.dan itibaren ise Osmanlı topraklarında açılan farklı ülkelerin elçiliklerinde ve yabancıların konaklarında düzenlenen eğlencelerde batı müziği halk arasında da yayılmaya başlamıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak piyano, soyluların/zenginlerin evlerinde yer bulmaya başlamıştır (Gündoğdu, 2016: 41; Akkol, 2018: 328). Bu etkileşim sanıldığı gibi Cumhuriyet dönemiyle başlamamıştır (Bayındır Uluskan, 2010: 298). Zaten Osmanlı padişahları da genellikle sanata değer veren kişiler olmuştur (Bayındır Uluskan: 2010, 293; Güner, 2007: 53). Örneğin III. Selim müziğe meraklı ve besteleri olan bir şahsiyetti. Osmanlı Devleti’nde ilk kez batı dansını ve operayı izleyen kişi de yine III. Selim

olmuştur (Akıncıoğlu, 2012: 40). Sultan Abdülaziz ilk kez yurt dışına seyahate çıkan padişah'tır ve bu ziyaretten sonra operaya ilgi duymaya başlamıştır (Kahramankaptan, 1998: 23). Abdülmecit döneminde ise sarayda pek çok opera etkinliklerine yer verilmiştir. Piyano, ilk kez Abdülmecit döneminde saraya girmiştir (Güner, 2007: 62). II. Mahmud ney ve tambur çalmıştır (Aydın, 2013: 6; Özcan, 1995: 36). II. Mahmud döneminde 1831'de Muzika-i Hümayun Mektebi açılmıştır² (Erdoğan, 2009: 48; İçke, 2015: 20; Akıncıoğlu, 2012: 10). Mektebin başına Fransız Manguel ile Ahmet Efendi getirilmiştir (Güner, 2007: 60). Bu dönemde İtalyan müzisyen Gaitano Donizetti³ de ülkeye davet edilmiş, mehter yerine bandoyu kurması sağlanmış ve bu şekilde Osmanlı Devleti'nde ilk defa Batı müziği öğretilmeye başlanmıştır (Özcan, 1995: 19; Kurtaslan, 2009: 413; Işıқтаş, 2016: 279; Akkol, 2018: 329). Donizetti Paşa'nın en büyük icraatlarından biri de Osmanlı'da "*Hampartsum Notası*"⁴ kullanılarak sesleri kayıt altına alma uygulaması yerine Batı'nın kullandığı nota sistemini getirmek olmuştur (Kahramankaptan, 1998: 17). Zaten bu dönemde açılan Batı tarzı askeri okul, batılılaşma sürecinin de merkezinde yer almıştır (Erdoğan, 2009: 46; Bayındır Uluskan, 2010: 297). Bu okulda sadece marşlar öğretilmemiş, dönemin popüler valsleri, mazurkaları, polkalarının da yer aldığı repertuarıyla İstanbul müzik anlayışının değişmesinde etkili olmuştur (Mutlu, 2015: 5). Kurulan askeri bandoların halka açık yerlerde Batı müziği yapması ve sarayın opera temsillerine verdiği değer ile de bu tarz müziğe yer açılmıştır (Işıқтаş, 2016: 278; Bayındır Uluskan, 2010: 295). Ancak tüm bu gelişmelere rağmen bu tarz müziğin sadece saray içinde kaldığından ve resmi tören müziği gibi algılanmasından dolayı pek gelişme imkânı bulamadığı görüşü de hâkimdir (Bayındır Uluskan, 2010: 298).

Osmanlı Devletinde askeri okullar bünyesinde açılan Muzika-i Hümayundan sonra 1833 yılında ilk konservatuvar denilebilecek "*Saray Mızıkâ Mektebi*" açılmıştır. 1914 yılında ise Darü-l Bedayi açılmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında bu eğitim kurumunun kapısına kilit vurulurken, Türk müziğinin geçmişini kayıt altına almak için "*Musiki Encümeni*" kurulmuş ancak bu kurum da savaşın olumsuz şartlarından dolayı etkin şekilde çalışmamıştır (Işıқтаş, 2016: 279).

Atatürk, "*Osmanlı musikisi, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki büyük devrimleri anlatacak güçte değildir. Bize yeni bir musiki lazımdır. Bu musiki özünü halk musikisinden alan, çok sesli musiki olacaktır...*" sözleriyle müzikle ilgili gerçekleştireceği yeniliklerin rotasını çizmiştir (Kuloğlu, 2009: 11). Osmanlı Devleti'nden sonra kurulan yeni devletin milli bir kültürün üzerine inşa edilmesini savunan Ziya Gökalp de Atatürk ile benzer fikirleri savunmuş; Batı müziği ile halk müziğimizi harmanlayarak hem milli hem de Avrupalı bir tür oluşturmak gerektiğine vurgu yapmıştır. Ziya Gökalp, bu yeni tip Türk müziğinin geliştirilmesi için Türk Ocaklarının müzik kollarına da büyük görevler düştüğünün altını çizmiştir (Gökalp, 1970: 147). Zira Cumhuriyet döneminin kültür politikaları batılılaşma ekseninde daha çok müzik alanında kendini hissettirmiştir (Işıқтаş, 2016: 274). Bu yeni

² Bu gelişmeyi "*Musiki Tanzimatı*" olarak değerlendirenler olmuştur. Bilgi için Bkz. Nazlı Usta, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Müziğin Dönüşümü", Erciyes İletişim Dergisi Cilt: 1, Sayı: 4, Kayseri 2011, s. 109.; Müjde Sarısözen Doğan, Uğur Alpagut, Raif Gülcan, "Türkiye'de Müzik Eğitimcisi Yetiştiren Kurumların Gelişim Sürecinde Bir Alman Müzik Eğitimcisi: Eduard Zuckmayer (1890-1972)", Folklor/Edebiyat Dergisi Cilt: 15, Sayı: 58, Lefkoşa 2009, s. 198.

³ 27 yıl İstanbul'da yaşamıştır ve "*Donizetti Paşa*" olarak anılmıştır. Bilgi için Bkz. Kubilay Mutlu, "Halkın Değişen Müziksel Temsilleri: Osmanlı'dan Günümüze Müziğin Siyasal Tahayyülü, Tahayyülün Siyasal Müziği", Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi Cilt: 1, Sayı: 1, Afyon 2015, ss. 1-14.; Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993, s. 85.; Şefik Kahramankaptan, İsmet İnönü ve Hârîka Çocuklar İdil Biret- Suna Kan, Ümit Yayıncılık, Ankara 1998, s. 21.

⁴ Ermeni Kilisesi baş musikicisi "*Hampartsum*" bu notayı oluşturmuştur. Bu nota sistemi, II. Mahmud zamanında halk tarafından rağbet görmüştür. Bilgi için Bkz. Süleyman Sırrı Güner, "Çok Sesli (Alafranga) Müziğin Türk Toplumuna Giriş Süreci ve Sarayın Etkisi Türk Müziğinin Tarihteki Yeri", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 6, Isparta 2007, ss. 49-70.

dönemle birlikte Osmanlı Devleti'nden kalan kurumlarda da değişiklikler yaşanmıştır. Örneğin 2743 sayılı yasa ile Muzika-i Hümayun, Cumhurbaşkanlığına bağlanarak üç kola ayrılmıştır. Bu kollar; Cumhurbaşkanlığı Armoni Müzikası, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve Cumhurbaşkanlığı Fasil Heyetinden oluşmuştur (Bayındır Uluskan, 2010: 297-298; Xardel, 2016: 27; Çakar, 2015: 17).

Atatürk, Klasik Türk müziğinden hoşlanmasına rağmen her tarzın gelişmesi için gereken çabayı göstermiştir. Bu dönemde Çankaya Köşkü, her türlü konserlerin verildiği bir mekân olmuştur (Beşkurt, 2006: 48; Bayındır Uluskan, 2010: 303). Cemal Reşit Rey bu konuda Atatürk'ün Klasik Batı Müziğine ilgisi olmadığı halde bu müziğin ülkemizde gelişmesi için üstün bir çaba sarf ettiğini kendisine hayran kalarak belirtmiştir (Kahramankaptan, 1998: 232). Bu yönlü çalışmalarına Atatürk, Hilafetin kaldırılmasından hemen sonra başlamıştır. Osman Zeki Üngör'den⁵ bir orkestra kurmasını istemiştir. Ayrıca halkın da bu müziği tanınması adına orkestranın İstanbul'dan Ankara'ya getirilmesini istemiştir (Bayındır Uluskan, 2010: 314-315). Aynı dönemlerde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası da Ankara'ya getirilmiş ve önceleri Osman Zeki Üngör, daha sonra Adnan Saygun orkestraya şef olarak atanmıştır (Güler, 2010: 6; Bayındır Uluskan, 2010: 316).

Cumhuriyet kurulduğu zaman ülkede Klasik Batı Müziği konusunda bilgili bir öğretim kadrosu mevcut değildi (Sarisözen Doğan, Alpagut, Gülcan, 2009: 198). 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat kanunu ile müzik dersi okul müfredatlarına dâhil edilmiştir (Kahramankaptan, 1998: 33). Aynı yılın 1 Eylül'ünde müzik alanında öğretim kadrosunu yetiştirmek adına "*Musiki Muallim Mektebi*" kurulmuştur (Beşkurt, 2006: 53; Tan, 2003: 29). Bu kurumda, ilkokul üzerine dört yıl eğitim verilmesi planlanmıştır. Bu süre 1931 yılından itibaren altı yıla çıkarılmıştır (Bayındır Uluskan, 2010: 316; Sarisözen Doğan, Alpagut, Gülcan, 2009: 200). Okulun ilk öğrencileri altı kişiden ibarettir. Ancak bu sayı her geçen yıl artmıştır (Bayındır Uluskan, 2010: 318). Buradan ilk mezun olan kişiler ülkede modern manada müzik eğitimi almış ilk kişiler sayılabilir (Sarisözen Doğan, Alpagut, Gülcan, 2009: 198).

Türkiye'nin müzik alanında atılımlarının temelinde Klasik Türk Müziğini, çok sesli evrensel bir müzik haline getirmek için Türk müzik kültüründe yer açmaya çalışmak oluşturmuştur (Güdek, 2014: 629). 1934 yılında Atatürk'ün isteği ile Milli Eğitim Bakanı Abidin Özmen başkanlığında bir kongre toplanmıştır. Kongreye Nurullah Şevket Taşkiran, Cevad Memduh Altar, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferit Alnar, Cemal Reşit Rey, Halil Bedii Yönetken, Necil Kâzım Akses, Cezmi Erinç gibi zamanında yurt dışında eğitim almış önemli müzisyenler katılmıştır (Güdek, 2014: 636; Çakar, 2015: 17). Kongreden, "*Türkiye Devlet Musiki ve Tiyatro Akademisi'nin Ana Çizgileri*" başlıklı bir rapor çıkmıştır ve buna göre müzik alanında yabancı uzmanlardan faydalanılmıştır (Güdek, 2014: 636). Zaten Türk hükümeti 1924 yılında yabancı uzmanlardan faydalanılması konusunda bütçeden bir milyon lira ayırmıştı (Gökdemir, 2019: 41; Güdek, 2014: 635). Bu kapsamda eğitim ve kültür alanında çok sayıda yabancı uzman Türkiye'ye davet edilmiş ve görüşlerinden faydalanılmıştır. Müzik alanında ise Türkiye'ye gelen yabancı uzmanların ilki 1932 yılında gelen Prof. Joseph Marx'dır⁶. Onu; 1934'de Lico Amar, 1935'te Paul Hindemith,⁷ 1935'te

⁵ Kendisi İstiklal Marşı'nın bestecisi aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının ilk şeflerindedir. Bilgi İçin Bz. Seda Bayındır Uluskan, Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2010, s. 314.; Şefik Kahramankaptan, İsmet İnönü ve Hârîka Çocuklar İdil Biret- Suna Kan, Ümit Yayıncılık, Ankara 1998, s. 26.

⁶ Marx ile birlikte modern manada konservatuvarın kurulması için çalışmalar başlamıştır. Bilgi İçin Bkz. Ayşe Hale Beşkurt, Cumhuriyet Dönemi Sanat Dergilerinde Türk Devrimi (1931-1950), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 54.

Hermann von Schmeidel, 1936'da Bela Bartok takip etmiştir (Güdek, 2014: 636; Tunçdemir, 2007: 7).

1935 yılında senfoni orkestralarına, bandolara eleman yetiştirmek adına Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası kurulmuştur. Bu kurumun geliştirilmesi için yurt dışından uzmanlar ülkeye davet edilmiştir (Bayındır Uluskan, 2015: 322). Orkestra için yurt dışından müzik aletleri alınmıştır (Bayındır Uluskan, 2010: 324). Orkestranın verdiği konserler her geçen gün artan bir ilgiyle takip edilmiştir. Hatta 1938'den sonra orkestra, verdiği her konserin tekrarını icra etmek durumunda kalmıştır (Bayındır Uluskan, 2010: 325). 24.09.1938 yılında Ankara Radyosu kurulmuştur. Radyonun açılışında Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası ilk radyo konserini vermiştir. Ve ardından bu orkestra, halkevleri bünyesinde yurt gezileri de düzenlemeye başlamıştır (Bayındır Uluskan, 2010: 326).

1938-1939 yıllarında Musiki Muallim Mektebi, Gazi Eğitim bünyesine katılmıştır (Tan, 2003: 29). Bölüm başkanı olarak Eduard Zuckmayer atanmıştır (Sarisözen Doğan, Alpagut, Gülcan, 2009: 201; Şen, 2010: 63; Akkor, 2018: 331). Musiki Muallim Mektebine ilkokul mezunu öğrenciler kabul ediliyorken, Gazi Eğitime lise mezunları kabul edilmiştir (Sarisözen Doğan, Alpagut, Gülcan, 2009: 200).

Atatürk döneminde içlerinde Cemal Reşit Rey, Ekrem Zeki Ün, Ulvi Cemal Erkin, Cezmi Erinç, Necil Kâzım Akses, Hasan Ferit Alnar, Cevad Memduh Altar, Ahmet Adnan Saygun, Halil Bedii Yönetken, Nurullah Şevket, Bayan Afife gibi isimlerin de yer aldığı çok sayıda müzisyen yurt dışına eğitim almak üzere gönderilmiştir. 1930'larda yurda dönen bu kişiler Türkiye'de modern müziğin gelişmesinde etkili olmuştur (Şahin, Duman, 2008: 262; Ece, 2016: 29; Tunçdemir, 2007: 6; Yokuş, Demirbatır, 2009: 517-518). Örneğin Ulvi Cemal Erkin 2. Senfoni Orkestrasını 1951'de tamamlamıştır (Saydam, 1985: 202). Hasan Ferit Alnar Türkiye'de ilk opera oyunlarının sergilenmesinde emek harcamıştır (Saydam, 1985: 197). Cemal Reşit Rey, Şehir Orkestrasının kurulmasını sağlamıştır ve yöneticiliğini üstlenmiştir. 1945'te "*İstanbul Filarmoni Derneğini*" kurmuştur (Saydam, 1985: 193-194). Ahmet Adnan Saygun birçok beste yapmıştır. 1940 yılında arkadaşlarıyla "*Ses ve Tel Birliği*" ismiyle bir dernek kurmuştur. Bu dernek ülkemizin, çok sesli müzikte kendine has teknik ve estetiği oluşturarak dünya müzik yolunda ilerleme sağlamasına olanak yaratmıştır. Dünyaca ünlü sanatçıların Türkiye'de konserler düzenlemesinde aracılık üstlenmiştir. Adnan Saygun, bu çalışmalarının yanında bestecilik çalışmalarına da devam etmiş "*Yunus Emre Oratoryosunu*" meydana getirmiştir. Bu oratoryonun yurt dışında sergilenmesi hem sanatçıyı hem Türkiye'yi üne kavuşturmuş (Saydam, 1985: 210).

İsmet İnönü ve Mustafa Kemal Atatürk, kültürün durağan şekilde nesilden nesile aktarılan bir olgu olmayıp, sürekli yenilenen değerlerden oluşan bir olgu olarak görmüşlerdir. Atatürk kültür devrimlerinde milliyetçiliği ön plana alırken, İnönü'nün kültür politikaları Hümanizma üzerine şekillenmiştir (Koç, 2012: 343). İnönü dönemi kültür politikalarının uygulama sahası olarak halkevleri etkin şekilde kullanılmıştır. Bu dönemde hayata geçirilen Köy Enstitülerinde de eğitimin kültür boyutuna ayrıca önem verildiği görülmektedir.

İsmet İnönü, Osmanlı Devleti döneminde başlayan Atatürk döneminde artarak devam eden yurt dışına öğrenci gönderilmesi uygulamasına devam etmiştir. Bu dönem daha önceki uygulamaların olgunlaştırılma dönemi olarak da düşünülebilir (Yıldırım, 2005: 77). Ancak II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile İsmet İnönü dönemi politikaları genellikle bu savaşın ekseninde şekillenmiştir (Gökdemir, 2019: 46; Gündüz, 2015: 36). Ülkenin savaşın etkisiyle ekonomik yönden sıkıntılı günler geçirdiği bu dönemde kültür politikaları yine de

⁷ Konservatuvarın ilk yönetmeliğinin hazırlanmasında öncülük etmiştir. Bilgi İçin Bkz. Şefik Kahramankaptan, İsmet İnönü ve Hârika Çocuklar İdil Biret- Suna Kan, Ümit Yayıncılık, Ankara 1998, s. 65.

aksatılmadan sürdürülmeye çalışılmıştır. Örneğin Almanya ve Fransa'daki öğrenciler savaşın olumsuzluklarından dolayı yurda çağrılırken, İsviçre, ABD, İtalya, Belçika, İngiltere gibi ülkelerde öğrenim görenlerin eğitimlerine devam etmesi uygun görülmüştür. Yurda çağrılan 218 öğrenciden 155'i ise Amerika'ya öğrenim görmeye gönderilmiştir. 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde 93 genç yurt dışında bulunmuştur (Yıldırım, 2005: 79-80).

İnönü, hayatı boyunca sanata ilgi duymuş bir kişilik olmuştur. Hatta eşi Mevhibe Hanım'ı ve kızı Özden (Toker)'i piyano dersleri alma konusunda yüreklendirmiş, kendisi de viyolonsel dersleri almıştır (Koç, 2007: 107; Hekimoğlu, 1997: 79). II. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu olumsuzluklar ortamında yurt dışında eğitim uygulamalarını aksatmadan devam ettirmiştir. “*Batı müziğini sizin insanlarımızın ancak çok dinleyerek sevebileceğini öğrendim*” (Kahramankaptan, 1998: 58) diyerek halkın da modern sanatlarla tanışmasını sağlayıcı uygulamalara imza atmıştır. Örneğin Ankara Konservatuvarı bu dönemde yeniden yapılandırılmıştır. Yabancı uzmanlardan İsmet İnönü Döneminde de faydalanılmıştır. Bu bağlamda 1939'da Carl Ebert ve 1947'de Eduard Zuckmayer Türkiye'ye davet edilmiştir (Koç, 2012: 342; Güdek, 2014: 636; Tunçdemir, 2007: 7). 20 Mayıs 1940'ta Ankara Devlet Konservatuvarının kuruluş yasası hazırlanmıştır (Beşkurt, 2006: 57; Tunçdemir, 2004: 8). 17 maddeden oluşan bu yasa, konservatuvarın yasal altyapısını oturtulmuştur (Çakar, 2015: 19). Yasanın bazı maddeleri şöyledir: Devlet konservatuvarı temsil ve müzik bölümlerinden olmak üzere iki kısımdan oluşacaktır. Orta ve yüksek kısımdan oluşan bu bölümlerde ülkenin ihtiyacı olan sanatçılar yetiştirilecektir. Konservatuvara bağlı bir opera ve tiyatro uygulama sahnesi kurulacaktır. Öğrenciler bir sene burada görev alacaklardır (TBMM Zabıt Ceridesi Devre: 6, Cilt: 11, İçtima: 1, 20.05.1940, s. 168-169). Bu uygulama ile Devlet Operası ve Devlet Tiyatrolarının temelleri atılmıştır (Çakar, 2015: 21).

Devlet Konservatuvarının uygulama sahnesinde sergilenen etkinlikleri Cumhurbaşkanı İsmet İnönü kadrolu bir seyirci olarak her zaman takip etmiştir (Hekimoğlu, 1997: 78; Çakar, 2015: 21; Beşkurt, 2006: 62; Koç, 2007: 107). Çünkü İnönü yeni bir toplum inşasının eğitim ve kültür politikaları ile sanatçılar vasıtasıyla sağlanacağı inancındaydı. Örneğin Ankara Halkevi ve Devlet Konservatuvarı sahnesinde sergilenen “*Madame Butterfly Operası*”nda sanatçılara, “*siz bir terbiye umumiyesi kuruyorsunuz*” demiştir (Kop, 1945: 85). İnönü öğle yemeğine çağırıldığı konuklarını da alarak bu konserlere, operalara mutlaka gidiyordu (Kahramankaptan, 1998: 67; İnönü, 1996: 103). İdil Biret ile tanışması da yine bu konserlerden birinde gerçekleşmiştir.

Ülkemizde üstün yetenekli çocukların eğitimi için yapılan çalışmalar ve bu yönde çıkartılan yasalar

Üstün yeteneklilik; bir kişinin ortalamasının üzerinde bir yaratıcılık, motivasyon ve kabiliyetle yüksek performans sergilemesi olarak tanımlanabilir (Gökdere, Çepni, 2003: 94; Tuna, 2010: 64; Tunçdemir, 2004: 6). Toplumunu oluşturan bireylerin yaklaşık %95'i normal zekâ seviyesinde olan kişilerdir. Geriye kalan %5'lik kısmı normalin altında ve normalin üstünde zekâ seviyesine sahip kişiler oluşturmaktadır (Gökdere, Çepni, 2003: 93-94). Bu oranın içinde ise %2'lik kısmı üstün yetenekli çocuklardan ibarettir (1. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu, 2004: 95).

Ülkemizde normal seviyenin altında olan çocuklar için, yardıma ihtiyaçları olduğu gerekçesiyle özel programlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda da bazı gelişmeler sağlanmıştır. Ancak bu çalışmalar, çoğu toplumda olduğu gibi Türkiye'de de “*küçük bir gruba sunulan gereksiz lüks uygulamalar*” olarak algılandığı olmuştur (Özbay, Palancı, 2013: 90). Ve genellikle üstün yetenekli çocuklar normal seviyede eğitim görmek durumunda bırakılmıştır. Bu durum üstün yetenekli çocuklar için oldukça

sakıncalıdır. Çünkü normal seviyede eğitim almak, bu çocukların yeteneklerinin körelmesine hatta okuldan sıkılmalarına neden olmaktadır (Gökdere, Çepni, 2003: 94; Tuna, 2010: 68).

Dünyada üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili fikirler çok eskilere dayanır. Bu sorunsala ilk sistemli yaklaşan kişi Yunanlı filozof Eflatun olmuştur. Eflatun'a göre sanat, siyasetin temel konusuydu ve bir toplumun inşasında eğitim ve sanatın önemi büyüktü (Aydemir, 1968: 356). Eflatun'un devlet adamı yetiştirme konusundaki düşüncelerini hayata geçiren devlet ise Osmanlı Devleti olmuştur. Osmanlı Devleti'nde, Enderun Mekteplerine üstün yetenekli çocuklar seçilmiş ve eğitilerek devlet idaresinde çeşitli görevlere verilmiştir (Tuna, 2010: 69-70; Kaya, 2015: 24; Metrol, 2014: 50; Seval Gözetin, 2016: 30; 1. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu, 2004: 53-54). Osmanlı Devleti döneminde üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilişkilendirilebilecek anayasal maddelere ise ilk kez 24 Aralık 1876 yılında hazırlanan Kanun-i Esasi'de rastlanmaktadır. Kanun-i Esasi'nin 15. ve 16. Maddeleri ile eğitim ve öğretimle ilgili her türlü faaliyette serbestlik sağlanmıştır. Bu durum, üstün yetenekli çocuklar için özel eğitim kurumlarının açılmasına olanak sunmuş ve bu bir hak olarak görülmüştür (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Önceki Anayasalar, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-kânûn-i-esâsî/> E.T. 15.06.2019).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Kanun-i Esasi'yi takiben, 1924 yılında çıkarılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'yla, özel yetenekli çocukların lehine düzenlemeler getirilmiştir. Kanunun 80. ve 87. Maddeleriyle devletin gözetimi altında her türlü okulların açılmasına serbestlik getirilmiştir. Bu maddelere dayanarak özel öğretime gereksinimi olan çocuklar için ayrı okulların açılması yönünde bir yol açılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Önceki Anayasalar, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>, E.T. 15.05.2019). 08.04.1929'da çıkarılan "*Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun*" ile ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu başarılı gençlerin yurt dışında eğitim görmelerine imkân sağlanmıştır. Yurt dışına gönderilecek çocukların sınavla seçilmesi ile üstün yeteneğe sahip çocukların bu fırsattan yararlanması olanağı doğmuştur (Çetinkaya, Döner, 2013: 10; Aydoğan, Gültekin Akduman, 2017: 6). 19.06.1942'de çıkartılan 4274 sayılı "*Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu*" ile de üstün yetenekli çocukların yatılı okullarda eğitim almalarına kapı aralanmıştır. Bu şekilde ulaşılması güç köy çocukları yeteneklerini göstererek köy enstitülerinde yatılı olarak eğitim alma olanağı bulmuştur (Çetinkaya, Döner, 2013: 10; Gözetin, 2016: 34). 1948 yılına gelindiğinde "*İdil Yasası*" olarak da anılan 5245 sayılı yasa çıkartılmıştır. Bu yasanın 1929'da çıkarılardan bir farkı vardır. 1929 yılında çıkarılan yasa ile ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu çocuklar yurt dışına gönderilirken, 5245 sayılı yasayla üstün yetenekli yaşı küçük çocukların ebeveynleri ile yurt dışına gönderilmesi sağlanmıştır. Bu kanunu 15.02.1956'da çıkarılan 6660 sayılı "*Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun*" takip etmiştir. Bu kanunun çıkarılmasıyla özel olarak İdil Biret ve Suna Kan İçin çıkartılan yasa yürürlükten kaldırılmış ve üstün yetenekli bütün çocukları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ayrıca sadece müzik alanını kapsayan önceki yasanın resim, plastik sanatlar, müzik gibi alanları da kapsayıcı şekilde genişletilmiştir. Hâlâ yürürlükte olan bu yasa ile özel öğretime gereksinimi olan üstün yetenekli çocukların eğitimleri devlet garantisine alınmıştır (Çetinkaya, Döner, 2013: 10-11; Kodak, Demirbatır, 2008: 94; Maba, Sakar, 2015: 114; Hekimoğlu, 1997: 14). Yürürlükte olmasına rağmen bu yasa 1970'lerden itibaren işlerliğini yitirmiştir ve kimse yasadan faydalanmamıştır (Metrol, 2014: 52; Kahramankaptan, 1998: 214). 1976 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı eğitimcileri Mithat Fenmen ve İlhan Baran öncülüğünde hazırlanan bir yasa tasarısı mecliste kabul edilmiştir. Yasaya göre üstün yeteneğe sahip çocukların Devlet Konservatuvarında

“özel statü” ile hızlı bir eğitimden geçirilmesine kapı açılmıştır. Bu çocuklar konservatuvar sonrası yurt dışında da eğitim alma imkânı yakalamıştır (Tunçdemir, 2004: 9; Maba, Sakar, 2015: 114; Kağnıcıoğlu, 2015: 17; Kahramankaptan, 1998: 214). Yasa kapsamında yurt dışında eğitim görmüş isimlerden bazıları Burçin Büke, Cihat Aşkın, Çağlar Ünal, Ertan Torgul, Fazıl Say, Hüzeyin Sermet, Muhittin Dürrüoğlu, Oya Ünler, Özgür Belkis, Şölen Dikener, Yeşim Alkaya’dır (Tunçdemir, 2004: 9; Kodak, Demirbatır, 2008: 94; Kağnıcıoğlu, 2015: 17; Kahramankaptan, 1998: 215).

İdil Biret ve Suna Kan’ın yabancı memleketlere müzik tahsiline gönderilmesine dair kanun

İdil Biret, 21 Kasım 1941’de Ankara’da dünyaya gelmiştir (Tunçdemir, 2004: 9). O dönem babası şeker fabrikasında müdür idi. Annesi ise ev hanımı (Xandel, 2016: 245). Ailede profesyonel olmamakla beraber müziğe ilgili insanlar mevcuttu (Alpöge, 2018: 25). Annesi ve anneannesi piyano; babası keman çalan İdil, müzik seslerinin içine doğmuştur (Alpöge, 2018: 11). Absolüt kulağa⁸ sahip olan İdil dört yaşında piyanoyla tanışmış, beş yaşında henüz okuma-yazma bilmezken nota okumayı öğrenmiştir. Kısa sürede duyduğu sesleri piyanoda çıkarmaya başlamıştır (Alpöge, 2018: 14; Tunçdemir, 2004: 9). Onun müziğe olan yeteneği fark edilince beş yaşında Mithat Fenmen’den piyano dersleri alması sağlanmıştır (Sezginsoy, Güven, 2010: 130; Kodak, 2005: 31; Tunçdemir, 2004: 9).

Cemal Reşit Rey’in öğrencisi olan Fenmen, 1934 yılında Paris’e müzik eğitimi almak üzere gönderilmiştir. 1939 yılında Türkiye’ye dönmüş ve Ankara Devlet Konservatuvarında piyano dersleri vermeye başlamıştır (Kodak, Demirbatır, 2008: 93). Aynı zamanda konserlere de devam eden Fenmen’in Orhan Borar’la Ankara Konservatuvarında vereceği konsere Biret ailesi de davet edilmiştir. Bu konseri izlemeye İsmet İnönü ile eşi Mevhibe Hanım ve dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel de gelmiştir. İdil Biret’ten İsmet İnönü’ye bahsedilince kendisi, İdil’i dinlemek istemiştir. Bu gelişme harika çocuğun hayatının dönüm noktası olmuştur (Biret, 2013: 6; Alpöge, 2018: 18-19; Xandel, 2016: 276; İnönü, 1996: 104). Bu olayın üzerine birçok ünlü piyanist, İdil’i dinlemek için Biretlerin kapısını çalmaya başlamıştır (Xandel, 2016: 278).

Biret ailesini ziyaret edenlerden biri de ünlü piyanist pedagog Lazare Levy’dir. Bu ziyaret sırasında İdil’den oldukça etkilenen Levy: o güne kadar gördüğü üstün yetenekli çocuklardan hiç birinde İdil Biret’inki kadar kusursuz bir kulak ve ses hafızası olmadığını söylemiştir. Ayrıca bu çocuğun en iyi pedagoglar elinde yetiştirilmesi gerektiğine ve bu eğitimin en iyi Paris’te verilebileceğine vurgu yapmıştır (Kahramankaptan, 1998: 147). Aynı görüşleri paylaşan Adnan Saygun da İdil Biret’i dinledikten sonra: Türkiye’de kendisi de dâhil bu çocuğu yetiştirebilecek bir piyanistin olmadığını, bu çocuğun acilen yurt dışında ünlü pedagogların elinde eğitim alması gerektiğini söylemiştir (Kahramankaptan, 1998: 149). Yine Amerikalı müzisyen Milton Salkind de bu çocuğun Türkiye’nin Mozart’ı olduğunu, ancak onun gerçek bir müzisyen olması için özenli bir eğitimden geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Kahramankaptan, 1998: 149). Zira İdil, Mozart kadar güçlü bir belleğe sahiptir (Kahramankaptan, 1998: 143).

İdil Biret gibi Suna Kan da müzikle iç içe bir ailede dünyaya gelmiştir. 1936 yılında Adana’da dünyaya gelen Suna Kan’ın babası, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasında keman sanatçısıydı⁹ (Sezginsoy, Güven, 2010: 130; Tunçdemir, 2004: 11; Renda, 2016: 31).

⁸ Herhangi dış bir referans (ölçüt) sesin yardımı olmaksızın herhangi bir sesi tanımlayabilme olarak tanımlanmaktadır. Bilgi İçin Bkz. C. Hakan Çuhadar, “Müzikte Absolüt Duyuş”, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 28, Sayı: 2, Ankara 2008, s. 40.

⁹ Nuri Kan, yedi yaşında keman çalmaya başlamıştır. Daha sonra eğitimine Müzika-i Hümayunda devam etmiştir. Mezun olunca orkestrada çalışmaya başlamıştır. Daha sonra buradan istifa edip İtalya ve Beyrut’ta

Suna henüz beş yaşında iken müziğe olan yeteneği keşfedilmiş,¹⁰ Hulusi Karsel'den keman dersleri almaya başlamıştır (Tunçdemir, 2004: 12; Renda, 2016: 33; Sezginsoy, Güven, 2010: 130). Bu arada okula başlamadan önce okuma-yazmayı öğrenmiş, dolayısıyla ilkokula ikinci sınıftan başlatılmıştır (Renda, 2016: 33). Keman derslerine ise sırasıyla H. Karsel, Walter Gerhardt, İzzet Nezih Albayrak, Gilbert Back gibi isimlerle devam etmiştir (Renda, 2016: 33; Tunçdemir, 2004: 12). Suna Kan ilk resitalini de bu dönemde 18 Nisan 1946'da Ankara Devlet Konservatuvarının konser salonunda vermiştir (Tunçdemir, 2004: 12). Yine 1946 yılında henüz dokuz yaşında iken Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ile ilk orkestra konserini vermiştir. Bu konseri İsmet İnönü ve eşi Mevhibe Hanım da izlemiştir ve Suna Kan'ın Avrupa'da eğitim alması konusu bu konser sonrasında konuşulmaya başlanmıştır (Tunçdemir, 2004: 12; Kahramankaptan, 1998: 100; İnönü, 1996: 104).

İdil Biret'in yurt dışında eğitim almasına dair yerli ve yabancı uzmanların görüşleri doğrultusunda bu konu meclis gündeminde de konuşulmaya başlanmıştır. Ancak bu konudaki çalışmalar bir türlü neticelenmemiş ve yasanın çıkması gecikmiştir. Neticede bazı milletvekilleri meclise soru önergesi vermiş ve çocukların bekletilmesinin onlardaki yeteneğin sönmesine neden olup olmayacağını sormuştur (CCA, Yer No: 53-318-3, 12.11.1947). Gecikmenin en önemli nedeni ise kanunlarımıza göre zaten var olan yurt dışında okuma olanaklarının ilkokul mezunu çocuklara sağlanması ve bu çocukların yurt dışına yalnız gönderilmesi idi (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 923). İdil'in ise yaşı küçüktü ve ebeveynleri ile gitmesi bir gereklilikti (Alpaslan, 2013: 356). Tartışmaların ana konusu da ülkenin içinde bulunduğu ekonomik dar boğaz içerisinde bu gibi uygulamaların devletin imkânlarının gereksiz uğraşlar için kullanılacağı yönündeki görüşlerdi. Örneğin Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu: “*Şurada Numune Hastanesinde dört tane insan bir yatakta yatarken beş yaşındaki İdil Hanımı Amerika'ya göndereceğiz. Ne öğrenecek Amerika'da? Piyano, ne olacakmış deha imiş efendim, deha imiş. Piyano öğrenecekmiş. Ben açım yahu, bana piyano lâzım mı?*” sözleriyle sert bir çıkış yapmıştır (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 923). İsmet İnönü'nün bu yasa kapsamına Suna Kan'ın da alınması yönündeki talebi eleştirileri iyice alevlendirmiştir (Kahramankaptan, 1998: 102). Tekelioğlu bir diğer eleştirisini de bu çocukların gittikleri memleketlere yerleşip zaten orada asimile olup ülkesini unutacağı, bu nedenle bu gibi harcamaların yersiz olduğu yönünde gerçekleştirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 923).

Sinan Tekelioğlu'nun yasa tasarısına karşı getirdiği eleştiriler mecliste birçok milletvekili tarafından tepki ile karşılanmıştır. Maraş Milletvekili Kamil İdil, bir milletin propagandasının iyi yetişmiş sanatçılar ve âlimlerle yapılabileceğini belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 923). Milli Eğitim Komisyon Sözcüsü Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin de Kamil İdil'le benzer görüşleri dile getirmiş, bu gibi çocukların yetiştirilmesi konusunda yapılacak masraflardan

yaşamıştır. İlk eşini kaybedince Adana'ya kesin dönüş yapmış, burada çeşitli kulüplerde çalışırken Suna Kan'ın annesi ile tanışıp ve evlenmiştir. Bilgi İçin Bkz. Şükriye Tuğçe Renda, Türkiye'de Uluslar Arası Düzeyde Tanınan Keman Solistlerinin Eğitim Geçmişleri ve Yorumculuk Yöntemlerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Güzel Sanatlar Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016, s. 31.; Şefik Kahramankaptan, İsmet İnönü ve Hârîka Çocuklar İdil Biret- Suna Kan, Ümit Yayıncılık, Ankara 1998; 181.; Müşerref Hekimoğlu, 1996 Onur Ödülü Altın Madalyası Sahibi Suna Kan'a Armağan Öz Şarkısını Duyuran Keman, Rekmay Ltd. Şti., Ankara 1997, s. 17.

¹⁰ Suna Kan kendisine “*Harika Çocuk*” denilmesine karşındır. Bu konuda sözleri aynen şöyledir: “*Harika çocuk damgasına karşıyım. Harika bir yerde dâhi demek. Kendimi dâhi görmüyorum. Dâhi Mozart, Leonardo da Vinci, Einstein. Diğer çocuklardan becerikli diyelim. Ben de becerikli bir çocuktum. Büyük şansım babamın da kemancı olmasıydı*”. Bilgi İçin Bkz. Şefik Kahramankaptan, İsmet İnönü ve Hârîka Çocuklar İdil Biret- Suna Kan, Ümit Yayıncılık, Ankara 1998, s. 187.

kaçınılması gerektiğini savunmuştur (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 624). Yurt dışına çıkan gençlerin yurda dönmeyeceği eleştirilerine ise Tahsin Banguoğlu (Bingöl), dönmeseler bile Türk adını dünyaya duyurmalarının yeterli olacağı sözleriyle bertaraf etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 927). Bu gibi tartışmalar neticesinde “*İdil Biret ve Suna Kan’ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun*” 245 milletvekilinden 239’unun olumlu oyuyla meclisten geçirilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 928; Kahramankaptan, 1998: 138).

Yedi maddeden ibaret olan yasanın dördüncü maddesinde gereksiz şekilde eğitimini bırakan veya eğitimini tamamladıktan sonra yurda dönmeyen kişilerden veya ebeveynlerinden kendilerine yapılacak masrafların geri alınacağı ifadeleri yer almıştır. Bunun için yurt dışına gönderilecek öğrencinin velisinden kefilli bir senet alınacağına değinilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948, s. 931).

Yasa kapsamında 18 Mart 1949’da Biret ailesi vapurla İstanbul’dan Marsilya’ya hareket etmiştir (Kahramankaptan, 1998: 153). Henüz ilkokula başlamamışken (yedi yaşında) Fransa’ya yerleşen İdil, burada on yıl yaşamıştır (Alpöge, 2018: 27). Bu arada Fransa’da İdil ile ilgilenmeleri için Naci Kâzım Akses ve Ulvi Cemal Erkin görevlendirilmiştir (Xandel, 2016: 248).

O dönem Fransa’da on yaşından küçük çocuklar konservatuvara kabul edilmemektedir. Bu nedenle Türk yetkililer başarılı bir pedagoğdan özel dersler alınmasını uygun görmüşlerdir. Bu iş için Nadia Boulanger uygun görülür. Madame Boulanger¹¹ İdil’i burslu çalıştırmak istediğini söylemiş ve 1949’da özel dersler başlar (Xardel, 2016: 46; Alpöge, 2018: 33-34). Bu arada İdil, müzik derslerine ilave olarak yaşlıları ile birlikte temel bilgi dersleri ve okuma-yazmayı da öğrenmiştir (Alpöge, 2018: 36).

İdil Biret, on yaşına girince Paris’te konservatuvar sınavlarına katılmış ve 170 kişi içerisinde birinci olarak buraya kabul edilmiştir (Alpöge, 2018: 47-48). 8 Şubat 1953’te henüz on bir yaşında iken dünyaca ünlü piyanist Wilhelm Kempff ile Paris’te Champs-Elysees Tiyatrosunda konser vermiştir. Bu konserin 7 Şubat günü halka açık provası yapılmıştır ve her iki günde de salon tamamen dolmuştur (Xardel, 2016: 79; Kodak, Demirbatır, 2008: 95; Alpöge, 2018: 11; Kahramankaptan, 1998: 166).

İdil Biret konservatuvarı beş yılda; yüksek piyano, piyanoda eşlik ve oda müziği bölümlerinden birincilerin birincisi ödülü ile bitirerek mezun olmuştur (Alpöge, 2018: 56; Xardel, 2016: 71; Kodak, 2005: 31). Konservatuvardan mezun olduktan sonra Wilhelm Kempff’ten özel dersler almaya başlamıştır. Kempff’de tıpkı Nadia Boulanger gibi İdil’den bu dersler karşılığında herhangi bir ücret almamıştır (Xandel, 2018: 84).

Piyanistler içinde en geniş repertuvara sahip olanlar arasında yerini almış olan (Alpöge, 2018: 69; Kodak, 2005: 31) İdil Biret, çeşitli ülkelerde 119 farklı orkestra ile konserler vermiştir (Alpöge, 2018: 69). Konser verdiği yerler arasında: Almanya, ABD, Avustralya, Azerbaycan, Belçika, Bulgaristan, Büyük Britanya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Finlandiya, Fransa, Güney Afrika Cumhuriyeti, Gürcistan, Hollanda, İrlanda, İsrail, İsveç, İsviçre, Japonya, Kanada, Kore Cumhuriyeti, Küba, Letonya, Litvanya,

¹¹ Nadia Boulanger’in ders verdiği kişiler arasında: Gülsin Onay, Hüseyin Sermet, Mithat Fenmen, Ali Darımar, Ulvi Cemal Erkin, Nevit Kodallı, Necil Kazım Akses, Erol Erdiç gibi isimler mevcuttur. Bilgi İçin Bkz. Elif Kodak, R. Erol Demirbatır, “Cumhuriyet Döneminde Yetişen Solist Piyanistlerimizin Piyano Eğitimi Üzerine Görüşlerine İlişkin Bir Araştırma”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 21, Sayı: 1, Bursa 2008, s. 95.

Macaristan, Meksika, Mısır, Monaco, Polonya, Romanya, Rusya, Sırbistan, Singapur, Slovakya, Türkiye, Ukrayna, Yeni Zelanda ve Yunanistan vardır (Xandel, 2016: 312-316).

1971'de İdil Biret'e Devlet Sanatçısı unvanı verilmiştir (Sezginsoy, Güven, 2010: 130; Kodak, 2005: 31). Çeşitli piyano yarışmalarında jüri üyeliği yapmıştır. Aldığı ödüller arasında: Boston'da 1954 ve 1964 yıllarında aldığı Lili Boulanger Memorial Fond ödülü, Londra'da 1959'da aldığı Harriet Cohen/Dinu Lipatti Altın Madalyası, 1974'te Polonya Hükümetinin Kültür Liyakati, 1976'da Fransız Hükümetinin Chevalier de l'Ordre National de M'erite Nişanı vardır (Kahramankaptan, 1998: 177). Doldurduğu plaklardan dolayı Chopin Plâkları Yarışması Jüri Ödülü ve Altın Diyapason Ödülü almıştır (Hekimoğlu, 1997: 13). Ayrıca kendisine 1988'de Boğaziçi Üniversitesi, 1997'de Hacettepe Üniversitesi, 1998'de Anadolu Üniversitesi tarafından "*fahri doktora*" unvanı verilmiştir (Kahramankaptan, 1998: 177).

Suna Kan'a da 1948 yılında çıkan yasadan yararlanarak yurt dışına eğitim alma imkânı sağlanmıştır. Fakat İdil Biret, annesi ve babasıyla birlikte gönderilirken, Kan ailesine ebeveynlerden sadece birinin gidebileceği söylenmiştir. Daha önce yurt dışında bulunmuş olan babası bu durumda işinden iki yıl izin istemiş ve (Renda, 2016: 34; Hekimoğlu, 1997: 24) Kan ailesi 21 Aralık 1948 günü trenle Ankara'dan İstanbul'a hareket etmiştir. Ertesi gün buradan uçakla İtalya'ya geçmişlerdir (Kahramankaptan, 1998: 191).

Suna Kan başta İtalya'ya gönderilmiştir. Ancak burada kendisine ders verecek olan hocanın bir ay önce ölmüş olduğunu öğrenmişlerdir. Beklenmedik bu gelişme üzerine Suna'nın Paris Konservatuvarında eğitim almasına karar verilmiştir. Ve 1949-1950 öğretim yılında 50 kişi arasından birinci olarak konservatuvara girmeye hak kazanmıştır. Burada Gabriel Bouillon'dan dersler almaya başlamıştır (Alpaslan, 2013: 357; Renda, 2016: 34; Kahramankaptan, 1998: 192-193; Hekimoğlu, 1997: 11). Bu sırada Suna 13 yaşındadır (Çiçekoğlu, 1950).

Suna Kan konservatuarı 1952 yılında henüz on altı yaşında iken birincilikle bitirmiştir (Sezginsoy, Güven, 2010: 130; Tunçdemir, 2004: 12; Renda, 2016: 35; Kahramankaptan, 1998: 197-198). Çeşitli yerlerde konserler vermiştir. Konser verdiği yerlerden bazıları: ABD, Almanya, Belçika, Çin, Fransa, Güney Amerika, Hollanda, İngiltere, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, Norveç, Rusya'dır (Tunçdemir, 2004: 12; Hekimoğlu, 1997: 89). Banberg Senfoni Orkestrası, Fransa Ulusal Senfoni Orkestrası, Londra Senfoni Orkestrası, Los Angeles Filarmoni Orkestrası, Moskova Senfoni Orkestrası ile konserler vermiştir (Tunçdemir, 2004: 12). Suna Kan'ın aldığı ödüllerden bazıları şöyledir: 1954 Cenevre Keman Yarışması'nda birincilik, 1955'te Viotti Keman Yarışması'nda birincilik, 1956'da Münih Keman Yarışması'nda ikincilik, 1957'de Marguerite Long /Jacques Thibaud Yarışması'nda Paris Şehri Ödülü (Sezginsoy, Güven, 2010: 130; Tunçdemir, 2004: 12; Kahramankaptan, 1998: 210).

Suna Kan 1957'de, 20 yaşında Türkiye'ye dönmüş ve evlenmiştir. 21 yaşında anne olmuştur (Renda, 2016: 35; Hekimoğlu, 1997: 11). Ancak bu evliliği uzun sürmemiş ve ikinci kez Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda viyola sanatçısı olan Faruk Güvenç'le evlenerek Ankara'ya yerleşmiştir (Kahramankaptan, 1998: 202). Bu evlilikten sonra Suna Kan, ülkenin en ücra yerlerinde bile konserler vermeye başlamıştır (Kahramankaptan, 1998: 203). Örneğin 1970 Nisan ayında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası konser etkinlikleri kapsamında Batman, Bitlis, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kayseri, Malatya, Muş, Siirt, Tatvan, Van'da konserler vermiştir (Hekimoğlu, 1997: 12).

Suna Kan hiç yurt dışında yaşamayı düşünmemiş, aksine en çok halk konserleri vermekten keyif almıştır (Kahramankaptan, 1998: 208). En çok da Türk bestecilerine ilgi duymuş ve konserlerinde bu eserlere oldukça yer ayırmıştır. Erkin Keman Konçertosu'nun

dünyaya tanıtılmasında öncü olmuştur. Günümüzde bu eser yabancı sanatçılar tarafından icra edilmektedir (Kahramankaptan, 1998: 211). Suna Kan'a 1971 yılında Devlet Sanatçısı unvanı verilmiştir (Renda, 2016: 36).

Sonuç

Müzik alanında çağdaşlaşma girişimleri Osmanlı Devleti döneminde başlamış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında hem Atatürk döneminde hem de İnönü döneminde devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde Türk halk müziği eserleri çok sesli olarak bestelenmiş, Müzika-i Hümayun çeşitli bölümlere ayrılarak, müzik alanında yenilikler sunacak kurumlar haline getirilmiştir. Bu dönemde Konservatuvarlar kurulmuş, yurt dışına sanat alanında kendilerini geliştirmeleri için öğrenciler gönderilmiştir.

İnönü dönemi çağdaşlaşma politikaları Atatürk döneminde temeli atılan kurumların geliştirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. II. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu olumsuz şartlar içinde dahi bu çalışmalar devam etmiştir. Nitekim İdil Biret ile Suna Kan'ı yurt dışına gönderecek yasa mecliste görüşülürken en çok bu konu üzerinde hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Ancak bu üstün yeteneğe sahip çocukların elinden tutulmalı ve eğitimleri için gereken her şey yapılmalıydı.

Dünya'da üstün yetenekli çocuklar için çeşitli araştırmalar, çalışmalar yapılırken ülkemizde bu çocuklar genellikle "eğitimde fırsat eşitliği" ilkesinin yanlış yorumlanması nedeniyle yeterli eğitim alma olanağı yakalayamamışlardır. Her çocuğa aynı yaşta, aynı eğitimin verilmesi olarak algılanan bu ilke, aslında üstün yetenekli çocuklar açısından bir eşitlik değil, eşitsizlik doğurmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu sorun üzerine yapılan çalışmalar sonucunda İdil Biret Suna Kan gibi isimler gereksinim duyduğu eğitimi alma imkânı bulmuşlardır. Bu sayede Türk ismini dünyaya tanıtan sanat elçilerimiz olmuşlardır. Ayrıca Suna Kan ve İdil Biret, farkında olmadan, kendileri adına çıkan bu yasa ve sonrasında genişletilen ve hâlâ geçerli olan yasalarla gelecek kuşaklardaki üstün yetenekli çocuklara yasal bir dayanak armağan etmişlerdir.¹²

Kaynakça

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi Devre: 3, Cilt: 10, İçtima: 2, 08.04.1929.

TBMM Zabıt Ceridesi Devre: 6, Cilt: 11, İçtima: 1, 20.05.1940, s. 168-169.

TBMM Tutanak Dergisi Dönem: VIII, Cilt: 12, Toplantı: 2, 07.07.1948.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi

CCA, Yer No: 53-318-3,12.11.1947.

CCA, Yer No: 129-840-2,06.05.1957.

Araştırma, İnceleme Eserler

Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi üstün yetenekli çocuklar durum tespiti Komisyonu
Ön raporu, Çocuk vakfı yayınları, İstanbul 2004.

Akincioğlu, Z. (2012). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk müziğindeki gelişmeler*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Atatürk üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü güzel sanatlar eğitimi anabilim dalı müzik öğretmenliği bilim dalı, Erzurum.

Akkol, M. L. (2018). *Tanzimattan günümüze müzikte modernleşme*, *The Journal of International Lingual Social and Educational sciences* 4(2), s. 310-318.

¹² 6 Mayıs 1957 tarihinde çıkan Time Dergisi'nde İdil Biret ve Suna Kan'ın gittikleri ülkelerde üstün başarı sergilemelerine dayanarak 1957 yılında 14 öğrencinin daha yurt dışında okutulması kararının alındığını yazmıştır. Bilgi İçin Bkz. Time 06.05.1957, s. 77. CCA, Yer No: 129-840-2,06.05.1957.

- Alpaslan, E. (2013). *1923-1950 Dönemi Türkiye büyük millet meclisinde Maraş Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Sütçü İmam üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü tarih ana bilim dalı, Kahramanmaraş.
- Alpöge, G. (2018). *İdil Biret: Dans eden parmaklar*, Can sanat yayınları, İstanbul.
- Aydemir, Ş. S. (1968). *İkinci Adam II. Cilt*, Remzi kitabevi, İstanbul.
- Aydoğan, Y. & Gültekin Akduman, G. (2017). *Yasa ve yönetmelikler ışığında geçmişten günümüze özel yetenekli çocukların hakları*, Üstün zekâlılar eğitimi ve yaratıcılık dergisi 4(2), İstanbul. s. 1-11.
- Bayındır Uluskan, S. (2010). *Atatürk'ün sosyal ve kültürel politikaları*, Atatürk araştırma merkezi yayınları, Ankara.
- Beşkurt, A. H. (2006). *Cumhuriyet dönemi sanat dergilerinde Türk devrimi (1931-1950)*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul üniversitesi Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi enstitüsü Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi anabilim dalı, İstanbul.
- Biret, L. (2013). *İdil Biret'in çocukluk ve gençlik yılları hatıralar ve gazete kupürleri defteri 1945-1958*, Tarihçi kitabevi, İstanbul 2013.
- Çakar, D. (2015). *Hacettepe Üniversitesi Ankara devlet konservatuarı (Cebeci'den Beşevler'e), Sahne ve müzik eğitim-araştırma dergisi sayı: 1*, Ankara. s. 9-34.
- Çetinkaya, Ç. & Döner, İ. (2013). *Türkiye'de üstün yeteneklilere tanınan hakların incelenmesi*, *Sakarya university journal of education* 2(3), Sakarya. s. 7-20.
- Çuhadar, C. H. (2008). *Müzikte absolüt duyuş*, *Gazi üniversitesi Gazi eğitim fakültesi dergisi* 28(2), Ankara. s. 37-50.
- Ece, A. S. (2016). *1904-2004 Yılları arasında çağdaş Türk bestecilerinin biyografik özellikleri ve eğitim süreçleri*, *Abant İzzet Baysal üniversitesi eğitim fakültesi dergisi* 6(3), s. 28-41.
- Erdoğan, A. (2009). *Türkiye'de Yurt dışına öğrenci gönderme olgusunun sosyolojik çözümlemesi*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü sosyoloji anabilim dalı, İstanbul.
- Feyzi, A. (2016). *Türk müzik kültüründe bir patronaj aracının kökeni üzerine inceleme musıkî tahsili için avrupa'ya öğrenci gönderme, tasarım ve mimarlık fakültesi Dergisi* 2(2), s. 47-73.
- Fikri Çiçekoğlu, F. (15.09.1950). *Paristeki çocuklarımız Aylâ, Suna, İdil*, Akşam gazetesi.
- Gökalp, Z. (1970). *Türkçülüğün esasları*, Milli eğitim basımevi, İstanbul.
- Gökdemir, T. (2019). *Türk eğitim tarihi açısından Hasanoğlan köy enstitüsü*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü tarih ana bilim dalı, Kahramanmaraş.
- Gökdere, M. & Çepni, S. (2003). *Üstün Yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü, değerler eğitimi dergisi* 1(2), İstanbul. s. 93-103.
- Gözetin, S. (2016). *Üstün ve normal zekalı öğrencilerin öğrenmeye ilişkin tutumlarının karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Nişantaşı üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü psikoloji anabilim dalı, İstanbul.
- Güdek, B. (2014). *Cumhuriyet dönemi müzik alanında yabancı uzman raporları*, *Tarih okulu dergisi* 7(17), İzmir. s. 629-659.
- Güler, G. (2010). *Cemal Reşit Rey'in çağdaş Türk müziğine katkıları*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Çukurova üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü müzik anasanat dalı, Adana.
- Gündoğdu, A. O. (2016). *Osmanlı/Türk müzik kültüründe Avrupa Müziği'nin yaygınlaşması süreci ve Levanten müzikçiler*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Başkent üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü müzik ve sahne sanatları anabilim dalı, Ankara.
- Gündüz, M. (2015). *Diyar-ı Ecnebidde Tahsil-i İlim serüvenimiz (1830-1950)*, *eğitime bakış dergisi* 11(34), Ankara. s. 21-36.

- Güner, S. S. (2007). *Çok Sesli (Alafranga) Müziğin Türk toplumuna giriş süreci ve sarayın etkisi Türk müziğinin tarihteki yeri, Süleyman Demirel üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, 6, Isparta. s. 49-70.
- Hekimoğlu, M. (1997). *1996 Onur ödülü altın madalyası sahibi Suna Kan'a armağan öz şarkısını duyuran keman*, Rekmay Ltd. Şti., Ankara.
- Işıktaş, B. (2016). *Geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e Türk müziğinde batılılaşma ve toplumsal bir alternatif arayışı: Mısır müziği, İstanbul üniversitesi sosyoloji dergisi* 36(1), İstanbul. s. 273-298.
- İçke, A. (2015). *Atatürk dönemi yurt dışı eğitimi (1923-1938)*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü tarih (Türkiye Cumhuriyeti) Anabilim Dalı, Ankara.
- İnönü, E. (1996). *Anılar ve düşünceler 1*, İdea yayınları, İstanbul.
- Kağncıoğlu, S. (2015). *Erken yaş keman eğitiminin uzakdoğu ülkeleri (Çin, G. Kore, Japonya) üzerindeki örnek modelleri ve Türkiye'deki çalışmaların incelenmesi*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi üniversitesi güzel sanatlar eğitimi anabilim dalı eğitim bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Kahramankaptan, Ş. (1998). *İsmet İnönü ve hârika çocuklar İdil Biret-Suna Kan*, Ümit yayıncılık, Ankara.
- Karakaş, M. (2000). *Tanzimat sürecinde eğitimde modernleşme hareketleri, Yeni Türkiye dergisi* 6(32), *Osmanlı özel sayısı 11 ekonomi ve toplum*, Ankara. s. 764-776.
- Kaya, F. A. (2015). *Üstün Zekalı olan ve olmayan öğrencilerin başarı odaklı motivasyonlarının belirlenmesi*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Yakın Doğu üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü özel eğitim ana bilim dalı, Lefkoşa.
- Kaya, Y. (1999). *Modernleşme, Selçuk üniversitesi edebiyat fakültesi dergisi* 13, Konya. s. 447-454.
- Kırpık, G. (2015). *Yurtdışına öğrenci göndermenin tarihi meseleleri, Eğitime bakış dergisi* 11(34), Ankara. s.11-20.
- Koç, N. (2007). *Türk kültür tarihi içinde köy enstitüleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti tarihi anabilim dalı, İzmir.
- Kodak E. & Demirbatır, R. E. (2008). *Cumhuriyet Döneminde yetişen solist piyanistlerimizin piyano eğitimi üzerine görüşlerine ilişkin bir araştırma*, Uludağ üniversitesi eğitim fakültesi dergisi, 21(1), Bursa. s. 91-109.
- Kodak, E. (2005). *Türkiye'de Cumhuriyet döneminde yetişen piyanistlerin Türk müzik kültürü içindeki yeri*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Uludağ Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü güzel sanatlar eğitimi anabilim dalı müzik eğitimi bilim dalı, Bursa.
- Kodaman, B. (2005). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e çağdaşlaşma sorunları, Selçuk üniversitesi Türkiyat araştırmaları dergisi* 18, Konya. s. 149-158.
- Kop, K. K. (1945). *Millî Şef'in Söylev, Demeç ve mesajları*, Cumhuriyet matbaası, İstanbul 1945.
- Kuloğlu, Ü. (2009). *Müzik Türkiye Cumhuriyeti ve Türk müzik kültürü*, Kültür ve turizm başkanlığı Türkiye kültür portalı projesi, Ankara. s. 1-24.
- Kurtaslan, Z. (2009). *Türk keman okulunun oluşum süreci ve temsilcileri, Selçuk üniversitesi Türkiyat araştırmaları dergisi*, 26, Konya. s. 409-429.
- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin doğuşu*, Türk Tarih kurumu basımevi, Ankara.
- Maba, A.&Sakar, M. H. (2015). *"Türkiye'de Müziksel alanda üstün yetenekli bireylerin eğitimlerine genel bir bakış, uluslararası eğitim bilimleri dergisi* 2(2), s. 110-121.
- Metrol, H. (2014). *Türkiye ve ABD'de Üstün zekalı çocuklara sosyal bilgiler dersi veren öğretmenlerin görüş ve uygulamaları (Hope projesi ve bilimsel örneği)*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Atatürk üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü ilköğretim ana bilim dalı sosyal bilgiler öğretmenliği bilim dalı, Erzurum.

- Mutlu, K. (2015). *Hakın değişen müzksel temsilleri: Osmanlı'dan günümüze müziğin siyasal tahayyülü, tahayyülün siyasal müziği*, Afyon Kocatepe üniversitesi akademik müzik araştırmaları dergisi 1(1), Afyon. s. 1-14.
- Özbay, Y. & Palancı, M. (2013). *Üstün Yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri, Sakarya üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 22, Sakarya. s. 89-108.
- Özcan, A. (1995). *II. Mahmud ve reformları hakkında bazı gözlemler, tarih incelemeleri dergisi 10(1)*, s. 13-39.
- Renda, Ş. T. (2016). *Türkiye'de uluslar arası düzeyde tanınan keman solistlerinin eğitim geçmişleri ve yorumculuk yöntemlerinin incelenmesi*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü eğitimin kültürel temelleri anabilim dalı güzel sanatlar eğitimi programı, Ankara.
- Sarısözen Doğan, M. & Alpagut, U. & Gülcan, R. (2009). *Türkiye'de müzik eğitimcisi yetiştiren kurumların gelişim sürecinde bir alman müzik eğitimcisi: Eduard Zuckmayer (1890-1972), Folklor/Edebiyat Dergisi 15(58)*, Lefkoşa. s. 197-211.
- Saydam, A. (1985). *Dünyaca ünlü müzisyenler de çocuktı*, Doğuş matbaacılık ve ticaret Ltd. Şti. Matbaası, Ankara.
- Sezginsoy, B.&Güven, E. (2010). *Piyano ve Kemal alanında iki harika çocuk: İdil Biret-Suna Kan (görüş ve önerileri), İlköğretim online dergisi 9(1)*, Girne. s. 128-135.
- Şahin, M. & Duman, R. (2008). *Cumhuriyetin yapılanma sürecinde müzik eğitimi, Çağdaş Türkiye tarihi araştırmaları dergisi*, 7(16), İzmir 2008, ss. 259-272.
- Şen, Y. (2010). *Atatürk, Cumhuriyet ve Türk müziği*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat araştırmaları enstitüsü dergisi 11, Erzurum. s. 61-66.
- Tan, N. (2003). *Cumhuriyet dönemi kültür çalışmalarının dünü, bugünü, yarını*, BRC Basım matbaacılık, Ankara.
- Tuna, C. (2010). *Raven'in ilerleyen matrisler plus testinin 14-15 yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve ön norm çalışmalarına göre üstün olan ve üstün olmayan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü özel eğitim anabilim dalı, İstanbul.
- Tunçdemir, İ. (2004). *Çoksesli müzikte "Harika çocuklar kanunu"nun Türk müzik kültürüne etkisi: İdil Biret-Suna Kan örneği*, İnönü üniversitesi eğitim fakültesi XIII. Ulusal eğitim bilimleri kurultayı, Malatya. s. 1-17.
- Tunçdemir, İ. (2007). *Cumhuriyet Dönemi müzik kültürünün oluşmasında rol oynayan sanatçılarımız ve Türk müziğine katkıları*, 16. Ulusal eğitim bilimleri kongresi, Gaziosmanpaşa üniversitesi eğitim fakültesi, Tokat.
- Usta, N. (2011). *Erken Cumhuriyet dönemi'nde Türkiye'de müziğin dönüşümü*, Erciyes İletişim Dergisi, 1(4), Kayseri. s. 107-117.
- Uzun Aydın, D. (2013). *Osmanlı'nın son dönemi'nde eğitim, Kültür ve sanat hayatına genel bir bakış*, İstanbul sosyal bilimler dergisi 4, İstanbul.
- Xardel, D. (2016). *Dünya sahnelerinde bir Türk piyanisti İdil Biret*, Can sanat yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, S. (2005). *Eğitim amacıyla yurt dışına gönderilen öğrenciler (1940-1970): Prosopografik Bir Çalışma Örneği*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi enstitüsü, Ankara.
- Yokuş, H. & Demirbatır, R. E. (2009). *Müzik öğretmenini yetiştiren kurumlarda Türk Halk müziği kaynaklı piyano eserlerinin piyano eğitiminde uygulanabilirliği üzerine bir araştırma*, uludağ üniversitesi eğitim fakültesi dergisi 22(2), Bursa. s. 515-528.

İnternet Siteleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Önceki Anayasalar,
<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-kânûn-i-esâsi/>
(15.06.2019).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Önceki Anayasalar,
<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>,
(15.05.2019).